

Соломаха С. О., к.п.н., старший науковий співробітник, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ)

ІДЕЇ І. А. ЗЯЗЮНА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ: ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Академік І. Зязюн уважав, що суттєву роль у педагогіці відіграють естетичні початки, які пронизують усе життя людини, її працю, побут, відносини з оточенням. І. Зязюн відводив естетичному досвіду визначальну роль у всіх сферах людської діяльності, наполягаючи на тому, що повноцінне становлення особистості поза естетичним досвідом є неможливим, адже він символізує сукупність чуттєвих сприймань, що набуває особистість у процесі взаємодії з прекрасним і є регулятором суспільної поведінки та вольової сфери особистості, яка не тільки естетично сприймає світ, а й творить його за естетичними законами [1, с. 37].

І. Зязюн був переконаний у тому, що мистецтво, будучи величним вивором людського духу, впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ і удосконалює її діяльність. Воно надає навчання межову предметність переживання духовного досвіду й значущість здійснення гармонійного розвитку особистості, сприяє формуванню творчих здібностей особи і зміцненню її моральних позицій. Тому необхідно не лише навчити кожну людину естетично-почуттєво сприймати красу художніх творів але й реагувати на оточуючий світ згідно з естетичними нормами й ідеалами. «Важливо не приймати особистість як об'єкт естетичного впливу в стані пасивності, а формувати особистісне активне начало для постійного і неперервного, позитивного естетичного самовиховання. Естетика й етика започатковують людську духовність. Завдяки їй процес освіти стає для кожної людини необхідним, бажаним і радісним. У радості людського буття найбільше виявляється свобода, бо радість – завжди добро, завжди краса, завжди творчість» [2, с. 11–12].

І. Зязюн бачив закономірність зосередження в естетичному почутті, викликаному мистецьким твором, етичних норм та всіх психологічних складників людської духовності, завдяки чому сприйняття художнього твору, передусім, через почуття і переживання особистості дозволяє їй дійти до глибинних психологічних зрушень, очищення, катарсису, мотивованих ідеалів, життєвих цілей. «На відміну від звичайного образу, – пише І. Зязюн, – що виникає в процесі відображувальної діяльності вищої нервової системи на ступені чуттєвого пізнання, художній образ є результатом складної аналітико-синтетичної діяльності з участю вищого ступеня пізнання – абстрактного мислення. Він несе у собі одночасно і глибокі думки, і живе бачення світу, він містить у собі величезну пізнавальну можливість. Митець втілює в художньому образі не просто предмет або явище, а своє розуміння, своє ставлення до нього, і тому художній образ є єдністю об'єктивного і

суб'єктивного, суцього і бажаного, реального і ідеального, він є єдністю відтвореного, поясненого і оціненого» [3, с. 79].

І. Зязюн вбачав у здатності мистецтва давати особистості естетичну насолоду криється його об'єднуюча та перетворювальна можливість. Воно виявляється у загальному емоційному піднесенні всіх духовних сил людини. У прагненні людини до естетичної насолоди проявляється естетична потреба людини сприймати красу й творити за її законами. Емоційне піднесення від пережитої людиною естетичної насолоди твором мистецтва призводить до відчуття співучасті її у подіях, що спонукали автора до написання того чи іншого твору, незалежно від того, що це за події – історичного або особистого плану.

Виявивши подібність педагогічної дії до мистецтва І. Зязюн стверджував, що «саме завдяки емоційному впливу педагогічної дії забезпечується такий її результат, що зближує її з мистецькою дією, як післядія. Чим сильніше твір мистецтва вразив особистість і вплинув на її свідомість та підсвідомість у процесі естетичного сприймання, тим більш сильною й тривалою буде його післядія» [2, с. 37–38].

Глибоко вивчивши зв'язок майстерності вчителя і актора, І. А. Зязюн розробив ґрунтовну технологію розвитку педагогічної майстерності вчителя засобами мистецтва театру, цілу низку його публікацій присвячено вивченню теоретичних і практичних аспектів впливу мистецтва, театрального зокрема на культурне становлення особистості та розвиток педагогічної майстерності педагога: «мистецтво як засіб творення особистості», «педагогіка як мистецтво», «театральне мистецтво у вимірах педагогіки», «педагогічна і акторська дія», «урок – театр одного актора» – ось неповний список наукових знахідок І. Зязюна щодо розвитку педагога-майстра, основою яких, безперечно є глибинне розуміння Зязюном – Філософом значення художнього принципу побудови не тільки педагогічної дії, а життя взагалі.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування та сфери вияву / Іван Андрійович Зязюн. – К. : Вища шк., 1976. – 172 с.
2. Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: бібліогр. покажч. / упоряд. Л. Н. Штома; наук. консультант і авт., вступ. ст. О.М. Отич; наук.ред. І. А. Зязюн; бібліогр. ред. Л. Н. Штома. – Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2013. – 150 с.
3. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: Навч. посіб. / Іван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач. – К. : Українсько-фінський ін-тут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетенцій: зб. матер. ІХ Міжнар. педагог.-мист. Читань пам'яті професора О. П. Рудницької [гол. ред. І. А. Зязюн] / Іван Андрійович Зязюн. – Вип. 3 (7). – Чернівці : Зелена Буковина, 2011. – 640 с.